

Postawy rodzicielskie a zaburzenia

„Wychowanie bez błędów jest mitem. Nic takiego nie istnieje. I nie tylko nie istnieje, ale wręcz nie powinno istnieć. Rodzice są ludźmi. Popołniają więc błędy i nie wiedzą wszystkiego. Natomiast odpowiedzialni rodzice nie są mitem. Przeciwnie. Dzieci mają prawo do odpowiedzialnych rodziców.” (J.G.Woitz)

„Na sukces najbardziej mogą liczyć ci rodzice, którzy przyznają się do popełnionych błędów własnym dzieciom – to najlepsza i najprostsza metoda dotarcia do ich serc.” (J. Taylor)

Rodzina jest miejscem, w którym dziecko przychodzi na świat, gdzie zaspokajane są jego podstawowe potrzeby, zarówno fizjologiczne, jak i psychologiczne. W środowisku rodzinnym przebiega proces wychowania człowieka. Rodzina spełnia wiele funkcji rzutujących na proces wychowania. Między innymi funkcję zaspokajania potrzeb wszystkich jej członków. Rodzinę można traktować jako system wzajemnie powiązanych ze sobą elementów, pomiędzy którymi zachodzą różne związki i interakcje. Oznacza to, że każdy z członków rodziny reaguje na zachowanie pozostałych osób.

Od chwili urodzenia dziecko poddane zostaje skomplikowanym zabiegom wychowawczym. Efekty tych oddziaływań zależą od zintegrowanego oddziaływania na dziecko różnych grup i instytucji, wśród których pierwszoplanową rolę odgrywa rodzina. To właśnie tutaj rozwijają się pierwsze wyobrażenia o własnym miejscu w życiu społecznym, tu kształtują się określone nastawienia i aspiracje. Rodzina jest niezastąpionym środowiskiem wychowawczym. Zadaniem rodziców jest wychowanie zdrowego emocjonalnie i fizycznie dziecka. Nie wszystkie rodziny potrafią jednak ukształtować człowieka szczęśliwego. Istnieje wiele rodzin, które pod maską „rodziny modelowej” świadomie lub nieświadomie ranią delikatną, dopiero rozwijającą się psychikę dziecka. Często efektem praktyk wychowawczych są zaburzenia zachowania o różnym nasileniu i objawach. Badania nad czynnikami ryzyka i czynnikami chroniącymi dzieci przed zachowaniami ryzykownymi jednoznacznie wskazują na silną więź emocjonalną z rodzicami jako podstawowy czynnik chroniący. Zaburzenia więzi rodzinnych, nieprawidłowości w procesie wychowania i socjalizacji w sposób pośredni lub bezpośredni wywołują, podtrzymują lub utrwalają zachowania dewiacyjne.

Badania nad czynnikami ryzyka i czynnikami chroniącymi dzieci przed zachowaniami ryzykownymi jednoznacznie wskazują na silną więź emocjonalną z rodzicami jako podstawowy czynnik chroniący. Zaburzenia więzi rodzinnych, nieprawidłowości w procesie wychowania i socjalizacji w sposób pośredni lub bezpośredni wywołują, podtrzymują lub utrwalają zachowania dewiacyjne.

1. Postawy rodzicielskie

Sposób pełnienia przez rodzinę funkcji wychowawczych oraz wynikające stąd skutki oddziaływań na dziecko zależą w znacznej mierze od postaw ojca i matki w stosunku do dziecka. Na zależność tę zwrócili uwagę psychologowie i psychiatrzy już w latach trzydziestych naszego wieku. Postawy rodzicielskie określają uczuciowy stosunek rodziców do dzieci. M. Ziemska (1969) określa postawę rodzicielską jako tendencję do zachowania się

w pewien specyficzny sposób w stosunku do dziecka. Postawa rodzicielska zawiera trzy zasadnicze komponenty: uczuciowy, myślowy i działania:

- Składnik uczuciowy w postawie jest najbardziej charakterystyczny i znaczący, gdyż wyznacza kierunek, charakter myślenia i działania rodziców. Ujawnia się w formie poglądu na dziecko, oceny jego zachowania.
- Składnik myślowy znajduje wyraz w poglądach na temat dziecka, w ocenie jego zachowania.
- Składnik działania to przejaw czynnego zachowania się wobec dziecka. Postawa rodzicielska zawiera więc ładunek uczuciowy, który wyznacza działania w stosunku do dziecka. Właśnie przez działanie rodziców, ich zachowanie wobec dziecka oraz przez to co i w jaki sposób mówią o dziecku można poznać ich postawę rodzicielską. Tendencja do reagowania w określony sposób w stosunku do dziecka musi być przez rodziców utrwalana, aby można było ją uznać za postawę rodzicielską. Zazwyczaj zachowania wobec dziecka ulegają zmianom i modyfikacjom wraz z rozwojem dziecka. Zmianie ulega przede wszystkim jakość form dozoru oraz jakość i sposób swobody jaką dają rodzice dziecku, biorąc pod uwagę fazę rozwojową. Rola rodziców nie ogranicza się tylko do opieki nad dzieckiem. Mają oni decydujący wpływ na kształtowanie się osobowości dziecka, jego myśli, uczuć, dążeń, w tworzeniu się obrazu własnego „ja”.

1.1. Prawidłowe postawy rodzicielskie Na podstawie własnych badań M. Ziemska wyróżniła prawidłowe i nieprawidłowe postawy rodzicielskie. Do właściwych postaw rodzicielskich należą:

- Akceptacja dziecka – przyjęcie dziecka takim, jakim ono jest wraz z jego usposobieniem, cechami fizycznymi i możliwościami umysłowymi. Rodzice, którzy akceptują swoje dziecko, lubią je i nie ukrywają swoich uczuć przed dzieckiem, a przebywanie z dzieckiem daje im przyjemność. Znają potrzeby dziecka i zaspokajają je. Taka postawa daje dziecku poczucie bezpieczeństwa oraz zadowolenie z własnego istnienia.
- Współdziałanie z dzieckiem – postawa ta przejawia się zaangażowaniem i zainteresowaniem rodziców pracą i zabawą dziecka oraz zaangażowaniem dziecka w sprawy domu i rodziców. Angażowanie to musi być stosowne do fazy rozwoju dziecka.
- Dawanie dziecku, właściwej do jego wieku swobody – dziecko w miarę rozwoju staje się coraz mniej zależne pod względem fizycznym od swoich rodziców, natomiast pod względem psychicznym rozwija się coraz bardziej świadoma więź psychiczna. Wraz z dorastaniem dziecko otrzymuje coraz więcej swobody, może bawić się i pracować z dala od rodziców, a pomimo tego rodzice nadal umieją utrzymać autorytet.
- Uznanie praw dziecka jako równych, bez przeceniania lub niedoceniań jego woli. Aktywność dziecka oceniana jest w sposób swobodny, bez oznak dyktatorstwa i formalności. Rodzice pozwalają dziecku na odpowiedzialność za własne działanie i oczekują, aby dziecko przejawiało dojrzałe zachowanie. Takie postępowanie jest wyrazem szacunku dla indywidualnych cech dziecka. Kierowanie dzieckiem oparte jest na podsuwaniu mu sugestii, a nie na narzucaniu mu własnej woli lub wymuszaniu określonego postępowania. Dziecko w takiej sytuacji wie czego oczekują od niego rodzice i stara się spełniać te oczekiwania, gdyż są to oczekiwania na miarę jego możliwości. Rodzice przejawiający postawy właściwe wobec dziecka, nie mają trudności w nawiązywaniu kontaktów z dzieckiem, chętnie opiekują się nim,

zaspokajają jego potrzeby oraz okazują dużo cierpliwości. Rodzice ci są zdolni do obiektywnej oceny własnego dziecka.

1.2. Niewłaściwe postawy rodzicielskie

Każdej z postaw właściwych odpowiada postawa przeciwna, stanowczo niewłaściwa. Do grup postaw niewłaściwych M. Ziemska zalicza:

- Postawę unikającą – którą cechuje ubogi stosunek uczuciowy lub zupełna obojętność. Przebywanie z dzieckiem sprawia rodzicom trudności i nie należy do przyjemności. Przy tej postawie występuje zaniedbywanie dziecka pod różnymi względami - zarówno jego potrzeb uczuciowych, jak i w zakresie opieki nad nim. Zaznacza się niedbałość i niekonsekwencja w przestrzeganiu zasad, lekkomyślność lub wręcz obojętność wobec niebezpieczeństwa. Potrzeby dziecka nie są zaspokajane lub zaspokajane są w minimalnym stopniu.
- Postawa odtrącająca – charakteryzuje się nadmiernym rygoryzmem, jawną wrogością lub zaniedbywaniem, stosowaniem nadmiernych kar, oschłością, agresywnością werbalną i fizyczną. Rodzice nie lubią dziecka i nie życzą go sobie, żywią wobec niego rozczarowania. Często dziecko uznawane jest za ciężar ograniczający swobodę. Opiekę nad nim uważają za odrażającą lub przekraczającą ich siły, dlatego nieraz poszukują osób lub instytucji, które przejęłyby ich obowiązki.
- Postawa nadmiernie wymagająca – przejawia się w stawianiu dziecku zbyt wysokich wymagań, w żądaniu sukcesów. Postawę tą cechuje naginanie dziecka do wytworzonego przez rodziców wzoru, bez liczenia się z jego możliwościami i indywidualnymi cechami. Dziecko przez cały czas znajduje się pod presją, gdyż rodzice z góry założyli dostosowanie go do idealnego wzorca. Inne cechy tej postawy to: ograniczanie swobody i aktywności przez zakazy, nakazy i nagany, zmuszanie, stosowanie sztywnych reguł. Dziecko traktowane jest z pozycji autorytetu bez uznawania jego praw.
- Postawa nadmiernie ochraniająca – podejście do dziecka jest bezkrytyczne, a ono uważane jest za wzór doskonałości. Rodzice traktują dziecko pobłażliwie, z nadmierną opiekuńczością, starają się rozwiązać za nie wszystkie problemy życiowe, nie dopuszczając go do głosu i samodzielności. Inne cechy tej postawy to izolowanie społeczne dziecka i paniczny nieuzasadniony lęk o jego bezpieczeństwo. Postawy rodzicielskie uznawane za negatywne przyczyniają się do niezaspokojenia potrzeb dziecka i wpływają na rozwój określonych form jego zachowania. Generalnie można stwierdzić, że nieprawidłowe postawy rodzicielskie w sposób bezpośredni lub pośredni wpływają na występowanie u dzieci różnego rodzaju zanurzeń.

1.3. Osobowości rodziców

Z postawami rodzicielskimi łączą się w sposób istotny typy osobowości rodziców. J. Obuchowska wyodrębniła sześć typów osobowości matek będących przyczyną negatywnego funkcjonowania dziecka. Są to matki:

- Matka autokratyczna wymaga od dziecka bezwzględnego podporządkowania, bezustannie nim steruje. Dziecko boi się matki, dlatego za wszelką cenę chce spełnić jej oczekiwania.
- Matka pedantyczna jest drobiazgową, nieustępliwą, korygującą, ciągle narzuca dziecku zbyt wysokie wymagania. Dziecko nie mogąc sprostać tym wymaganiom narażone jest na utratę miłości.

- Matka lękowa jest niezmiernie skrupulatna i opiekuńcza. Nie potrafi docenić możliwości dziecka. Chroni je przed rówieśnikami, rozwiązuje za nie wszelkie problemy.
- Matka niezrównoważona, nerwowa, najczęściej przemęczona pracą nie potrafi znaleźć czasu dla siebie i dla rodziny co powoduje jej wybuchowość i drażliwość.
- Matka niekochająca nie troszczy się o dziecko, nie poświęca mu czasu, podrzuca dziecko pod opiekę krewnym. Dziecko czuje się nieszczęśliwe, pozbawione bezpieczeństwa.
- Matka nieszczęśliwa to kobieta smutna, zgorzkniała, często zawiedziona pożyciem małżeńskim. Niekiedy przelewa na dziecko wszystkie swoje uczucia, czasami odrzuca je, gdy jest podobne do ojca. Matka stresująca działa niezależnie od innych układów w rodzinie. Jej ujemny wpływ na dziecko może być z trudem kompensowany. Zdarza się, że niektóre cechy matek występują równocześnie i wówczas ich stresujący wpływ jest jeszcze większy.

Wśród negatywnych typów postaw ojców wg. H. Spionek najsilniej zaznaczoną rolę przypisuje się następującym typom:

- Typ ojca nieobecnego stosuje się zarówno do określenia sytuacji, w której autorytet ojca sprowadzony jest do minimum wobec dominującej matki, jak również dla oznaczenia braku zainteresowania ojca sprawami dziecka.
- Typ ojca rygorystycznego i surowego cechuje nadmierne egzekwowanie wymagań w stosunku do dziecka.
- Ojciec groźny często wykazuje utajoną wrogość i nienawiść do własnych dzieci. Ten typ jest często spotykany w rodzinach alkoholików.

Wymienione typy osobowości ojców i matek wpływają niekorzystnie na kształtowanie się stosunków rodzinnych i atmosferę życia domowego. Powoduje to zaburzenia i deformacje rozwoju emocjonalno-społecznego u dzieci.

1.4. Percepcja postaw rodziców przez dzieci

Problemy dziecka są najczęściej przejawem nieumiejętności postępowania z nim rodziców. Nie chodzi jednak o to, aby wzbudzać w rodzicach poczucie winy. Nieprawidłowe postępowanie rodziców wobec dziecka nie jest zwykle skutkiem ich złej woli, lecz brakiem umiejętności. Najczęściej mają oni dobre intencje, lecz nie potrafią ich zmienić w dobro swoich najbliższych. W tej sytuacji w rodzinie zaczynają tworzyć się relacje nieprawidłowe. Prawidłowa reakcja rodziców powinna zawierać w sobie dwa aspekty:

A. Miłość, akceptację, szacunek dla dziecka okazywane przez:

- szacunek dla jego uczuć i potrzeb,
- akceptację dla trudności i ograniczeń dziecka,
- dostrzeganie jego starań i mocnych stron,
- obdarzanie zaufaniem,
- poświęcanie dziecku czasu i uwagi.

B. Granice, normy, wymagania stawiane dziecku, których rodzice uczą poprzez:

- pokazywanie dziecku praw rządzących światem fizycznym i społecznym,
- pozwalanie na poniesienie konsekwencji własnych zachowań dziecka,
- egzekwowanie wymagań.

Aspekty te przeplatają się ze sobą. W postawach rodziców stają się mniej lub bardziej wyraziste.

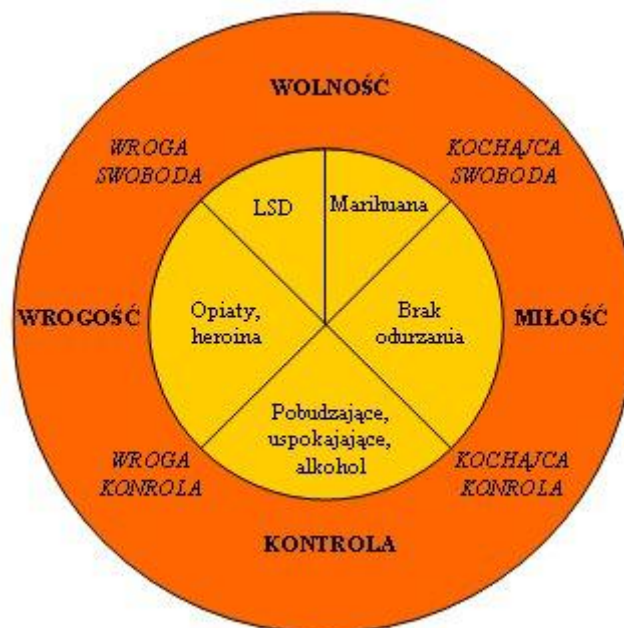
Charakterystykę tych postaw w oczach dzieci prezentuje Z. Gaś

Charakterystyka postaw rodziców	Percepcja postaw rodziców przez dzieci
Miłość	
<ul style="list-style-type: none"> • pozytywne ocenianie • współdziałanie • okazywanie uczuć • dostarczanie emocjonalnego wsparcia 	<ul style="list-style-type: none"> • mówią mi o dobrych rzeczach, które robię • lubią działać razem ze mną, rozmawiać razem ze mną • pokazują mi uczucia i komunikują swoją troskę o mnie • gdy czuję się smutny i zmartwiony, poprawiają mi samopoczucie
Wrogość	
<ul style="list-style-type: none"> • negatywne ocenianie • skłonność do irytacji • lekceważenie 	<ul style="list-style-type: none"> • sprawiają, że czuję się tak, jakbym nie potrafił niczego zrobić dobrze • z byle jakiego powodu tracą humor i są na mnie źli • sprawiają, że czuję się niepotrzebny i niekochany
Kontrola	
<ul style="list-style-type: none"> • integrowanie • tłumienie agresji • indukowanie poczucia winy • autorytatywne kierowanie 	<ul style="list-style-type: none"> • wymagają ode mnie, abym mówił o wszystkim, co robiłem, gdy ich nie było • nie pozwalają mi na przejawianie złości, zarówno wobec siebie jak i innych • sprawiają, że gdy nie robię tego, czego ode mnie oczekują, czuję się niepotrzebny i nie w porządku • podejmują większość decyzji w moich sprawach, bez pytania mnie o zdanie
Wolność	
<ul style="list-style-type: none"> • skrajna wolność • swobodna dyscyplina 	<ul style="list-style-type: none"> • nie stosują żadnej kontroli wobec mnie • nie mówią mi co mam robić, nie potrafią mi niczego odmówić

Kochająca swoboda	
<ul style="list-style-type: none"> • umiarkowana wolność • zachęcanie do nabywania umiejętności społecznych • zachęcanie do niezależnego myślenia • zwolennicy równości traktowania 	<ul style="list-style-type: none"> • stosują pewne ograniczenia w kontrolowaniu mnie • pomagają mi w byciu z innymi ludźmi tak, że mogę się tego uczyć • pozwalają mi myśleć na własny sposób • próbują traktować mnie jak równego sobie
Kochająca kontrola	
<ul style="list-style-type: none"> • symulowanie rozwoju intelektualnego • koncentracja na dziecku • ochranianie 	<ul style="list-style-type: none"> • pomagają mi radzić sobie ze światem i umożliwiają samodzielne myślenie i uczenie się • sprawiają, że czuję, iż jestem dla nich bardzo ważny • nie lubią, kiedy jestem bez nich, obawiają się o mnie
Wroga swoboda	
<ul style="list-style-type: none"> • lekceważenie • ignorowanie 	<ul style="list-style-type: none"> • wydają się być nieświadomi moich potrzeb • spędzają ze mną za mało czasu
Wroga kontrola	
<ul style="list-style-type: none"> • skłonność do stosowania ograniczeń • stosowanie kar • gderanie 	<ul style="list-style-type: none"> • wydają wiele ograniczeń, zakazów, zabraniają wielu rzeczy • karzą mnie za rzeczy, które im się nie podobają • uporczywie przypominają mi o rzeczach, które powinienem zrobić

1.5. Zaspokajanie potrzeb dzieci, a zachowania ryzykowne

Młodzież pozbawiona poczucia bliskości z własną rodziną była bardziej podatna na presję rówieśniczą w zakresie zażywania narkotyków, picia alkoholu i dokonywania przestępstw. Wiąże się to z faktem, iż młodzież sięga po środki odurzające nie po to, aby zmienić siebie lub rzeczywistość, lecz po to, aby zmienić percepcję siebie i rzeczywistości. Ważne jest więc poznanie, w jaki sposób dziecko postrzega swoją rodzinę i postawę rodziców wobec niego, a następnie, jak ta percepcja wiąże się z używaniem przez niego środków odurzających. Przeprowadzone przez Streita badania pozwoliły mu na opracowanie „zegara” wskazującego zależność między postawami rodzicielskimi percypowanymi przez dzieci, a używaniem przez nich środków odurzających. Poniższy rysunek przedstawia „zegar” zależności stworzony przez Streita.

Analizując ten rysunek, nie trudno zauważyć, że brak odurzania występuje w tej grupie dzieci i młodzieży, która postrzega swoich rodziców, jako osoby obdarzające ich miłością i realizujące miłość w granicach kochającej swobody i kochającej kontroli. Postawy te zapewniają dziecku zaspokojenie jego podstawowych potrzeb: bezpieczeństwa, akceptacji, miłości oraz niezależności.

Potrzeba bezpieczeństwa zaspokajana jest wówczas, gdy dziecko postrzega i odczuwa świat wokół siebie jako przyjazny, uporządkowany i przewidywalny. Dziecko czuje się bezpiecznie, gdy ma jasno określone granice i reguły postępowania. Przewidywalność oznacza między innymi, że w rodzinie jasno określona jest hierarchia wartości, istnieje stabilność zasad, można przewidywać zachowanie członków rodziny w danej sytuacji.

Potrzeby akceptacji i miłości są u dzieci ściśle ze sobą powiązane. Bezwarunkowa akceptacja i miłość osób znaczących w życiu dziecka są niezbędne dla prawidłowego rozwoju. Dzieci z rodzin nie zaspokajających potrzeb miłości i akceptacji często szukają jej poza rodziną, w grupach rówieśniczych, nieformalnych i sektach.

Potrzeba niezależności zaspokajana jest w rodzinie poprzez stwarzanie dziecku możliwości do realizowania właściwych dla jego wieku zadań rozwojowych. Nadmierne ograniczanie samodzielności dziecka, nadopiekuńczość, stała kontrola wywołują u dziecka bunt i dążenie do wyrwania się za wszelką cenę, bądź nadmierną uległość, brak samodzielności i odpowiedzialności.

2. Zależności między postawą rodziców a zachowaniami dzieci

2.1. Rodzic dominujący

Ten typ rodzica kształtuje w dzieciach najbardziej negatywne cechy. Rodzice mają bardzo wysokie oczekiwania wobec dzieci, sztywne zasady, rzadko zaś okazują ciepło i troskliwe wsparcie. Są przekonani, że pewne rzeczy są złe i nakazują, aby dzieci trzymały się od nich z daleka. Nie uzasadniają jednak dzieciom, dlaczego dane rzeczy są złe. Wzbudza to ciekawość u dzieci, które mają ochotę angażowania się w niedozwolone przyjaźnie, odwiedzanie zabronionych miejsc. Badania przeprowadzone przez psychologów i psychiatrów dowodzą, że wysoki stopień agresji u dzieci jest spowodowany zachowaniem przesadnie dominujących rodziców. Agresja ta zazwyczaj trwa przez całe życie i może prowadzić do większej

przemocy. Badania wykazały również, że surowa dyscyplina połączona z odrzuceniem może prowadzić do bardzo agresywnego zachowania.

Typowe wypowiedzi i zachowania rodziców dominujących:

- „Zasady są zasadami”
- „Spóźniłeś się, więc idziesz spać bez kolacji”
- „Nie musisz wiedzieć wszystkiego. Rób co mówię”
- „Ile razy ci mówiłam, żebyś tego nie robił!? Idź do pokoju, dostaniesz lanie!”

Reakcje dzieci, które mają rodziców dominujących:

- Darzą siebie niewielkim szacunkiem. Mają niewielką zdolność do podporządkowania się zasadom, normom, władzy.
- Ogromna surowość rodziców „łamie ducha” dziecka, co prowadzi do przeciwstawiania się, milczenia lub buntu.
- Dziecko zazwyczaj nie chce mieć nic wspólnego z zasadami w ogóle albo zasadami rodziców. Zazwyczaj odrzuca ich ideały.
- Dziecko może poddawać się wpływom innych dzieci, które buntują się przeciwko swoim rodzicom i ogólnym zasadom społecznym. Może używać środków psychoaktywnych lub angażować się w inne ryzykowne działania (sekty, grupy subkulturowe).
- Dziecko poza domem może agresywnie, głośno domagać się swoich praw – np. w szkole sprawia kłopoty wychowawcze, by skupić na sobie uwagę innych.

2.2. Rodzic zaniedbujący

Rodzice zaniedbujący nie okazują dzieciom miłości i wsparcia, ani nie kierują się miłością. Najczęściej izolują się od dzieci za pomocą opiekunek. Rodzicami stają się tylko wtedy, gdy pojawiają się kłopoty. Wtedy to bardzo restrykcyjnie „wychowują” dziecko za pomocą różnego rodzaju restrykcji. Generalnie dzieci traktowane są jako kłopot – „mają być widoczne, ale nie słyszane”. Rodziców zaniedbujących często nie ma w domu, a nawet jak są obecni ciałem, to nie duchem. Nie słuchają swoich dzieci, nie zwracają na nie uwagi, nie odpowiadają na ich potrzeby psychiczne.

Typowe wypowiedzi i zachowania rodziców zaniedbujących:

- „Zrób to sam. Przecież widzisz, że jestem zajęty.”
- „Daj mi spokój. Mam tyle spraw na głowie.”
- „O rety! Znowu rozlany sok! Czy wy nie możecie być bardziej ostrożni?”
- „Nie, nie mogę ci pomóc. Muszę załatwić swoje ważne sprawy.”
- „Daj mi spokój. Jestem zmęczona.”

Skutki jakie wywołuje w dzieciach rodzic zaniedbujący:

- Surowość i zaniedbywanie zazwyczaj łamie ducha dziecka, co prowadzi do buntu.
- Dziecko dochodzi do wniosku, że nie warto spędzać z rodzicami czas, choć z drugiej strony bardzo tego pragnie.
- Dziecku brakuje poczucia bezpieczeństwa, ponieważ rodzice są nieobliczalni.
- Dziecko nie może ukształtować w sobie szacunku do siebie, ponieważ jemu nie okazuje się szacunku, ani nie uczy się go panowania nad sobą.
- Nie dotrzymywane obietnice uczą dziecko, że słowa dorosłych można traktować „byle jak”, a ono samo jest mało warte, skoro można się z nim nie liczyć.

- Dziecko ma zazwyczaj kłopoty w nauce, ponieważ jest słabo motywowane.

2.3. Rodzic pozwalający na wszystko

Tacy rodzice są mili i wspierający, ale słabi w ustalaniu i egzekwowaniu zasad i ograniczeń. Chociaż mają dobre intencje, nieświadomie narażają dziecko na wiele trudności i kłopotów. Główną przyczyną tego, że rodzice pozwalają dzieciom na wszystko, jest ich wewnętrzny strach przed zrobieniem dziecku krzywdy zbyt surowymi zasadami. Z jednej strony rodzice pozwalający na wszystko są bardzo dobrzy we wspieraniu dzieci, okazują im bardzo dużo ciepła i miłości, są ofiarni, wyrozumiali i pełni pocieszenia. Z drugiej zaś strony bezkrytycznie i chroniąco tolerują również czyny i zachowania niedopuszczalne np. bicie innych dzieci, późne powroty do domu, zaniedbywanie obowiązków.

Zachowania i wypowiedzi typowe dla rodziców pozwalających na wszystko:

- „W porządku. Tym razem możesz pójść później spać. Ja wiem, kochanie, jak bardzo lubisz ten program.”
- „Jesteś zmęczona. Nie sprzątaj już po kolacji. Ja to zrobię.”
- „Straszna jest ta twoja szkoła – Nie idź jutro, a ja napiszę ci usprawiedliwienie.”
- „Bardzo cię proszę, wstań już, spóźnię się przez ciebie do pracy.”

Przykłady zachowań dzieci, które mają rodziców pozwalających na wszystko:

- Dziecko wyczuwa, że może dowolnie kierować rodzicami, uczy się manipulacji.
- Dziecko traci poczucie bezpieczeństwa – to jak opieranie się o ścianę, która się wali.
- Dziecko może darzyć siebie niewielkim szacunkiem, ponieważ nie nauczyło się kontrolowania siebie i nie nauczyło się innych umiejętności związanych z dyscypliną.
- Dziecko uczy się, że zasady nie są sztywne – można nimi manipulować.

2.4. Rodzic kochający i stanowczy

Rodzice kochający i stanowczy mają jasno określone zasady, wartości, normy życia i ograniczenia. Poświęcają czas by nauczyć tego dzieci. Udzielają im jasnych komunikatów (ostrzeżeń), gdy dziecko przekracza ustalone granice. Jednocześnie okazują dzieciom wsparcie (gesty miłości, spędzanie z nimi czasu, słuchanie ich). Są elastyczni i gotowi na wysłuchanie dziecka (jego punktu widzenia) również w sytuacji, gdy naruszono pewne ograniczenia (nawiązują dialog, rozwiązują problem). Rodzic kochający i stanowczy to osoba cechująca się zdrowym i zrównoważonym połączeniem rodzica pozwalającego na wszystko i rodzica dominującego. Umie jasno określić normy i zasady, które ukazują stanowczość, ale jednocześnie działa i postępuje tak, że dziecko wie, iż jest kochane.

Zachowania i wypowiedzi typowe dla rodziców kochających i stanowczych:

- „Już kolejny raz spóźniasz się na obiad. Chcę wiedzieć co jest tego powodem. Być może wspólnie rozwiążemy ten problem.”
- „Możesz pójść do kolegi o ile najpierw odrobisz zadanie”.

Przykłady zachowań dzieci, które mają rodziców kochających i stanowczych:

- Mają szacunek do siebie – czule wsparcie i jasno określone granice.
- Ich świat jest bardziej bezpieczny – rozumieją, że istnieją nieprzekraczalne granice i zasady.

- Umieją się porozumieć z rodzicami – mniejsze zagrożenie totalnym buntem w okresie nastoletnim.
- Takie dzieci mają na ogół szacunek do siebie, łatwość uznawania władzy, większe zainteresowanie wiarą i zdecydowanie mniejszą skłonność do przyłączania się do grup ryzyka (sekty, subkultury).

2.5. Najważniejsze czynniki w wychowaniu dzieci

Podsumowując powyższe rozważania, w wychowaniu dzieci najważniejsze są dwa czynniki:

1. Ustalenie jasno określonych zasad, których naruszanie będzie miało swoje konsekwencje;
2. Czułe, bezwarunkowe i delikatne kochanie dziecka. W zależności od typu rodzica różny jest stopień okazywania dziecku miłości i kontrolowania dziecka przez zasady i ograniczenia.

Prezentuje to poniższa tabela:

Typ rodzica	Stopień okazywania dziecku miłości i wsparcia	Stopień kontrolowania dziecka przez zasady i ograniczenia
Dominujący	niski	wysoki
Zaniedbujący	niski	niski
Pozwalający na wszystko	wysoki	niski
Kochający i stanowczy	wysoki	wysoki

Zależności pomiędzy postawą rodziców a zachowaniami dzieci i młodzieży potwierdzają badania F. Streita, autora percepcji środowiska rodzinnego. Opiera się on na założeniu, że istnieje bezpośredni związek między patologicznymi zachowaniami dzieci i młodzieży, a dokonywaną przez nich percepcją własnego środowiska rodzinnego. Uważa on, że dziecięca percepcja postaw rodzicielskich, rodzicielskiego wsparcia emocjonalnego i miłości, cech rodziców, związków rodzinnych jest zdecydowanie różna od tej, jaką mają rodzice i osoby z zewnątrz. Warunkiem prawidłowego rozwoju dziecka jest stworzenie mu korzystnych warunków wychowawczych, zwłaszcza w rodzinie. Pojawienie się zaburzeń w zachowaniu wskazuje, że w percepcowanej przez dziecko sytuacji rodzinnej występowały zjawiska niekorzystne.

Przeprowadzone przez Streita badania wykazały, że badani, u których brak bliskiej więzi z własną rodziną, jednocześnie deklarowali, że:

- są nieszczęśliwi,
- życie jest nudne,
- lubią robić rzeczy szokujące innych ludzi,
- czują, że mają mniej radości w życiu niż inni ludzie,
- rzadko czują się blisko ludzi,
- czują, że nie potrafią kontrolować własnego życia,
- czują, że ich życie społeczne nie jest takie, jakiego by chcieli,

- nie martwią się swoimi ocenami w szkole,
- nie są zainteresowani prowadzeniem życia zgodnego z normami religijnymi i moralnymi,
- nie są zainteresowani życiem własnej klasy szkolnej,
- wątpią w zdobycie w przyszłości dobrego wykształcenia,
- nie planują pójść na studia.

Zamiast zakończenia ...

„Najlepszym miejscem pod słońcem na ziemi jest dom, w którym rodzice potrafią zrozumieć, że każdy moment i każde doświadczenie – nawet to, które wydaje się dorosłym błahę i nieważne – mają swój udział w kształtowaniu umysłu i charakteru dziecka” G. Mac Donald

Opracowała:

Anna Mączka

kurs kwalifikacyjny

z pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej

Literatura

- M. Ziemska, Postawy rodzicielskie, Wydawnictwa Pedagogiczne, Warszawa 1968.
- Joanna Sakowska, Szkoła dla rodziców i wychowawców, Centrum Metodyczne Pomocy. Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej, Warszawa 1999.
- M. Ziemska, Rodzinna a osobowość, PWN, Warszawa 1975.
- J. Rembowski, Więzy uczuciowe w rodzinie, PWN, Warszawa, 1972.
- M. Ryś, Konflikty w rodzinie, niszczą czy budują?, CMPP-P MEN, Warszawa, 1994.
- A. Pohorecka, Funkcjonowanie rodziny a zagrożenia uzależnieniem, CMPP-P MEN, Warszawa, 1997.
- H. Ginott, Między rodzicami a dziećmi, Poznań, 1998.
- S. Biddulph, Sekrety szczęśliwego dzieciństwa, Poznań, Dom Wydawniczy REBIS, 1997.
- M. Pecyna, Rodzinne uwarunkowania zachowania dziecka w świetle psychologii klinicznej . Warszawa 1998, WSiP.
- S. Forward, Toksyční rodzice, Wydawnictwo J.Santorski.. Warszawa 1989.
- M. Bogdanowicz: Psychologia kliniczna w wieku przedszkolnym, Warszawa, 1985, WSiP.
- A. Firkowska-Mankiewicz: Czynniki biopsychiczne a przestępczość nieletnich, Warszawa 1972, PWN.
- A. Faber, E. Mazlish, Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały, jak słuchać, żeby dzieci do nas mówiły, Poznań, 1996.
- Źródła internetowe